

**Urząd Marszałkowski Województwa
Kujawsko-Pomorskiego**

**Zalecenia w zakresie dostosowania dróg
i infrastruktury Województwa
Kujawsko-Pomorskiego
do potrzeb osób niepełnosprawnych**

Toruń

Kwiecień 2010

*Pełnomocnik Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
ds. Osób Niepełnosprawnych*

Zalecenia w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych

Jednym z podstawowych praw człowieka określonych międzynarodowymi standardami jest prawo do korzystania z możliwości swobodnego przemieszczania się. System komunikacyjny to przede wszystkim ciągi dróg pieszych oraz drogi dla ruchu kołowego włączając ścieżki rowerowe. Szerokości dróg, chodników i ścieżek oraz rodzaje zastosowanych nawierzchni itp. powinny zapewniać komfort i bezpieczeństwo wszystkim użytkownikom ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych.

Należy zwrócić szczególną uwagę na problem związany z niebezpieczeństwem, jakie stwarza dla tego środowiska niedostosowana do ich potrzeb przestrzeń oparta o infrastrukturę drogową. Zastosowanie zaproponowanych w opracowaniu rozwiązań zapewne ułatwi poruszanie się osobom niepełnosprawnym jak również zmniejszy prawdopodobieństwo wypadków z udziałem tych kategorii osób, jak również osób w zaawansowanym wieku.

Polska jest w czołówce europejskich rankingów wypadkowości i liczby zabitych na drogach. Przez ostatnią dekadę, mimo podejmowanych działań i prób poprawy sytuacji liczba ofiar zmniejszała się nieznacznie. Okazało się jednak, że rok 2009 był najbezpieczniejszy w porównaniu do lat ubiegłych. W ubiegłym roku na polskich drogach zginęły 4564 osoby, 55 906 zostało rannych, a liczba wypadków nieznacznie przekroczyła 44 tys. (44 080). W porównaniu z 2008 r. oznacza to zmniejszenie liczby ofiar o 873, rannych o 6191, a wypadków o 4974. Ilość zdarzeń w skali województwa kujawsko-pomorskiego stanowi poniższe zestawienie.

Na drogach województwa kujawsko-pomorskiego w 2009 r. odnotowano następującą ilość zdarzeń i ich skutki:

- 1 646 wypadków drogowych
- 231 zabitych
- 1 943 rannych
- 28 797 kolizji drogowych

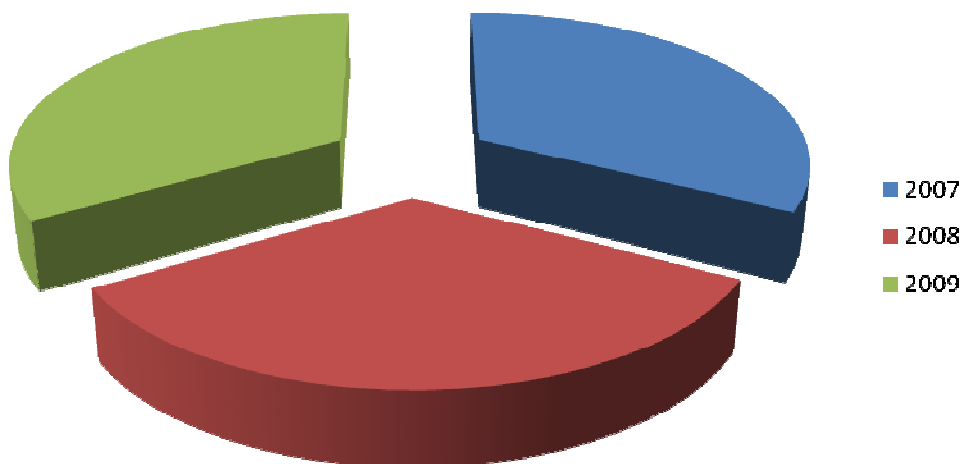
Dane te w porównaniu do analogicznego okresu roku 2007 i 2008 przedstawiają się następująco:

	2007	2008	2009	Wzrost/spadek
Wypadki	2 040	1 912	1 646	-266
Zabici	364	311	231	-80
Ranni	2 569	2 353	1 943	-410
Kolizje	27 644	28 677	28 797	120

Źródło: Wydział Ruchu Drogowego Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy.

Jak wynika z powyższych danych obserwujemy nieznaczna tendencja malejaca, jednakze ilosc zdarzen drogowych w wojewodztwie stanowi niepokojaco duza skale.

zdarzenia drogowe 2007 - 2009

Na stan bezpieczenstwa wplywa bardzo wiele czynnikow. Jednym z wazniejszych jest stan i dostosowanie do potrzeb osob z dysfunkcjami organizmu i osob starszych infrastruktury drogowej.

Bezpieczenstwo drogowe jest kwestia wazna dla nas wszystkich i wszyscy mozemy przyczynic sie do jego zwiekszenia. Dlatego tez Samorzad Wojewodztwa Kujawsko-Pomorskiego wystapil z inicjatywa dostosowania dróg wojewodzkich i towarzyszonej im

infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych i tym samym osób starszych i niedoświadczonych, którzy będą z równym skutkiem korzystać z wprowadzonych rozwiązań.

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego od szeregu lat podejmuje działania zmierzające do likwidacji istniejących barier i poprawy dostępności infrastruktury dla niepełnosprawnych mieszkańców naszego województwa. Wspierane są finansowo podmioty działające na rzecz rehabilitacji osób niepełnosprawnych, promuje się miejsca dostosowane do potrzeb niepełnosprawnych, a także pracodawców, którzy dbają o ich rozwój zawodowy.

Niniejsze opracowanie jest efektem spotkań Pełnomocnika Zarządu Województwa ds. Osób Niepełnosprawnych, przedstawicieli Zarządu Dróg Wojewódzkich oraz Urzędu Marszałkowskiego z przedstawicielami organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych i zawiera działania zmierzające do ujednoczenia warunków dostosowania dróg i towarzyszącej im infrastruktury komunikacyjnej w naszym regionie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Nadmienić należy, że wymienione w projekcie działania mają charakter ponadstandardowy, wykraczający poza minimalne standardy dostępności infrastruktury dla osób niepełnosprawnych określone w obowiązujących w tym zakresie przepisach prawnych.

1. „Dostosowanie skrzyżowań i przejść dla pieszych do potrzeb osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu ruchu, niewidomych i słabowidzących oraz niesłyszących”

1.1 Obniżenie krawężników z jednoczesną zmianą struktury podłoża przed wejściem na jezdnię:

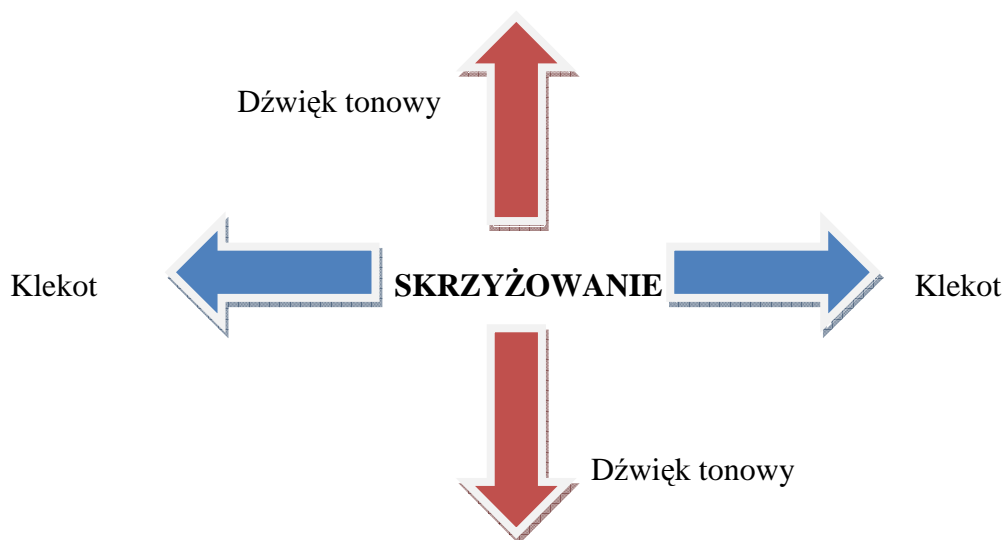
- a) obniżenie krawężników przed wejściem na przejście do wys. 3-5 cm,
- b) struktura podłoża przed wejściem na jezdnię wykonana z płytek z wypustkami o wymiarach 35x35 cm, 40x40 cm, 50x50 cm (do wyboru wykonawcy, zarządcy drogi) w kolorze żółtym zamontowana w odległości 0,5 m od zejścia na jezdnię,
- c) w przypadku wystąpienia przy przejściach dla pieszych „rynien” odprowadzających wodę deszczową, należy przykryć je kratkami, aby uniknąć zaklinowania się wózkiem inwalidzkim pomiędzy krawężnikiem a ścianą rynny. Gęstość siatki nie powinna zagrażać osobom poruszającym się o kulach lub lasce.

1.2 Sygnalizacja świetlna z jednoczesną sygnalizacją dźwiękową

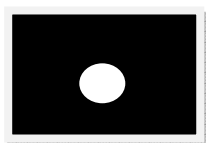
- a) dostosowanie dźwięku sygnalizacji do hałasu panującego na drodze (10 decybeli poniżej poziomu tła hałasu ulicznego) - głośnik dźwiękowy umieszczony na zewnątrz słupka,

skierowany na przejście oraz zastosowany system „dźwiękowej latarni naprowadzającej na słupek sygnalizacji, na którym umieszczona jest „puszka dźwiękowo-drgająca”,

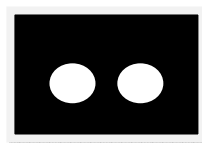
- b) ujednoczenie dźwięku sygnalizatorów dźwiękowych na przejściach dla pieszych, typ tzw. „klekot bociana” oraz zróżnicowanie sygnałów w sytuacji gdy na skrzyżowaniu ulic znajdują się dwa przejścia dla pieszych poprzez zastosowanie innych dźwięków na każdym z nich.

- c) słupki z sygnalizacją tonową zamontowane w odległości 0,5-1 m od jezdni w kolorze żółtym,
- d) przyciski uruchamiające sygnalizację zamontowane na wysokości 1,2 m.
- e) długość czasu trwania zielonego światła winna być dostosowana do szybkości poruszania się osoby niepełnosprawnej, która wynosi około 3 kilometry na godzinę,
- f) umieszczenie tabliczki informującej o ilości pasów ruchu (np. tabliczka z wypukłą jedną kropką oznaczałaby jeden pas ruchu na jezdni, a tabliczka z wypukłymi dwoma kropkami oznaczałaby dwa pasy ruchu itd.)

Jeden pas ruchu

Dwa pasy ruchu

oznaczenie wypukłymi kropkami zastosowane na przyciskach sygnalizacyjnych (na zestyku „naciśnij-dotknij” poprzez naklejenie odpowiednich w stosunku do ilości pasów oznaczeń)

2. „Dostosowanie przystanków komunikacji publicznej dla potrzeb osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu ruchu, niewidomych i słabowidzących oraz niesłyszących”

2.1 Struktura podłoża na chodniku przy krawężniku przystanku wykonana z płytek z wypustkami o wymiarach 35x35 cm, 40x40 cm, 50x50 cm (do wyboru wykonawcy, zarządcy drogi) w kolorze żółtym zamontowana w odległości 0,5 m przed krawężnikiem, ostrzegająca niewidomego przed możliwością zsunięcia się z chodnika na jezdnię przed nadjeżdżającym autobusem,

2.2 Dostępność tablic informacyjnych m.in. rozkładów jazdy na przystankach autobusowych:

- a) lokalizacja ułatwiająca ich znalezienie, podejście oraz odczytanie za pomocą dotyku,
- b) umieszczenie tablic na wysokości 1,4-1,6 m powyżej nawierzchni chodnika,
- c) litery, cyfry, symbole graficzne o wysokości min. 1,5 cm. w kolorze czarnym i wypukłe,

2.3 Umieszczenie na przystankach informacji o ulgach i uprawnieniach dla osób niepełnosprawnych,

2.4 Przystanek komunikacji publicznej powinien być obudowany i mieć oświetlenie,

3. „Dostosowanie pozostałej infrastruktury dla potrzeb osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu ruchu, niewidomych i słabowidzących oraz niesłyszących”

3.1 Chodniki i pobocza

- a) Stosowanie jak najmniejszego pochylenia płaszczyzny chodnika w stronę jezdni zapewniające równocześnie prawidłowe odprowadzenie wody,
- b) Szerokość ciągu komunikacyjnego powinna wynosić min. 1,5 m
- c) Ciągi piesze z kostki brukowej, ścieżki rowerowe z kostki bezfazowej lub bitumiczne. Istniejące ciągi piesze odgródzone od ścieżki rowerowej pasem rozdzielającym z farby grubowarstwowej o szerokości 10 cm w kolorze białym.

3.2 Kosze na śmieci

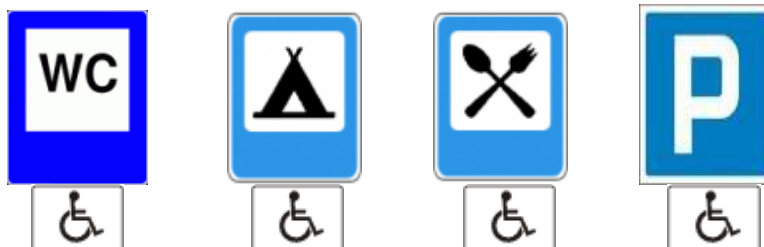
Aby zmniejszyć na chodniku liczbę słupków, kosze na śmieci powinny być instalowane na już istniejących słupach, np. oświetleniowych czy znakach ulicznych.

3.3 Torowiska

Przy przejściach przez tory tramwajowe lub kolejowe, szczeliny pomiędzy szynami powinny być wypełnione w sposób umożliwiający przejazd wózkiem inwalidzkim

3.4 Toalety

- a) Zapewnienie przy trasach toalet dostępnych dla osób niepełnosprawnych,
- b) Czytelne oznaczenie dostępnych toalet znajdujących się na stacjach paliw lub w zajazdach – Pod tablicami dotyczącymi oznakowania toalety na stacji benzynowej, w zajęzdzie, innym miejscu - dodatkowo zamieścić znak T 29
- c) Oznaczenie innych miejsc dostępnych dla osób niepełnosprawnych (camping, restauracja itp.)

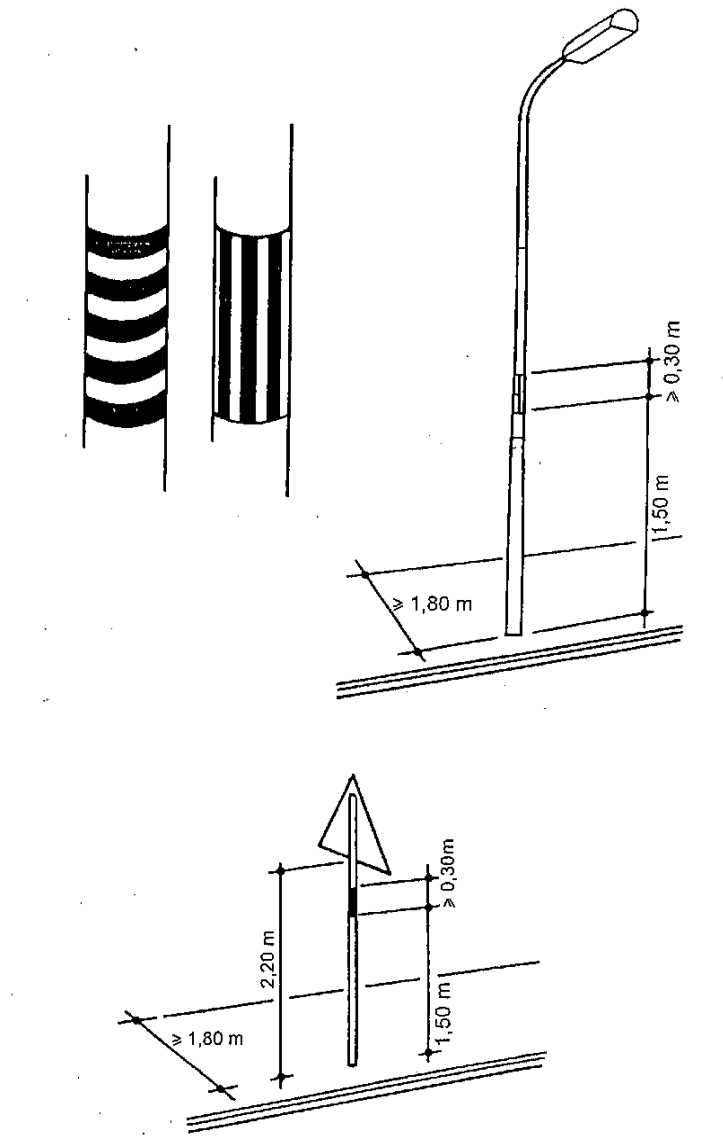
3.5 Miejsca parkingowe

Wyznaczenie na parkingach przy zajazdach, miejscach postojowych, stacjach benzynowych miejsc postojowych dla osób niepełnosprawnych.

3.6 Elementy pionowe występujące na pieszo chodniku, ciągu komunikacyjnym lub ścieżce rowerowej itp.

Oznakowanie wszelkiego rodzaju słupów znaków drogowych i latarni na wysokości 1,5 m nad powierzchnią chodnika z uwzględnieniem wysokości malowania 0,3 m, pasami w kolorze biało-czarnym, w odległościach i w sposób określony poniższym wzorem;

Wzór oznakowania słupów i latarni

Podsumowanie

Niniejsze opracowanie, przyczyni się do ujednolicenia dostępności dróg wojewódzkich i towarzyszącej im infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych z dysfunkcjami narządu ruchu, wzroku i słuchu oraz stosowanych w województwie rozwiązań. Materiał posłuży instytucjom zajmującym się projektowaniem, budową i wykonywaniem czynności związanych z odbiorami przestrzeni architektonicznych opartych o infrastrukturę drogową w województwie.

Rozwiązania zawarte w projekcie stanowią kompleksowy materiał o charakterze ponadczasowym, dorównujący swoim poziomem standardom stosowanym w Unii Europejskiej, będący wykładnią w zakresie dotyczącym dostosowania dróg i infrastruktury towarzyszącej do potrzeb osób niepełnosprawnych i służący tym samym starzejącemu się społeczeństwu regionu kujawsko-pomorskiego. Podczas tworzenia projektu szczególną uwagę zwracano na rozwiązania zawarte w Zaleceniu Rady Europy nr Rec (2006) 5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich, Plan działań Rady Europy dla promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: poprawianie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015, Kierunek działań nr 6: Środowisko zabudowane.

Przy opracowywaniu wytycznych kierowano się również założeniami, które ustalono podczas Debaty "Województwo Kujawsko - Pomorskie bez barier - realia i perspektywy", która odbyła się w 2006 roku. Jej celem była kompleksowa ocena warunków funkcjonowania osób niepełnosprawnych w Województwie oraz zapoznanie instytucji i środowiska decyzyjnego z faktycznymi potrzebami osób niepełnosprawnych w zakresie transportu publicznego, dróg i ciągów komunikacyjnych, budynków istniejących i nowo wybudowanych jak również barier indywidualnych. Efektem spotkania było przedstawienie sposobów rozwiązania najbardziej pilnych potrzeb osób niepełnosprawnych oraz zakreślenie perspektywy całkowitej likwidacji barier utrudniających pełny udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym.

Wytyczne zawarte w niniejszym projekcie będą obowiązkowe do stosowania przez podmioty, które otrzymają wsparcie ze strony Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego do nowo planowanych inwestycji ze środków budżetu województwa. W przypadku wsparcia przez Samorząd Województwa inwestycji drogowych ze środków obcych, opracowane wytyczne będą miały charakter zaleceń. Na etapie realizacji projektu planuje się doświadczalnie zastosować oznaczenie kolorystyczne (kolorem żółtym) obniżonych krawężników przed wejściem na jedno z przejść dla pieszych w centrum Bydgoszczy.

Następnie propozycja zastosowanie tego rozwiązania zostanie przedstawiona do konsultacji społecznych, a w przypadku jej pozytywnej akceptacji, do stosowania.

Informacja dotycząca procesu powstania opracowania

20.10.2009r.

Spotkanie w Urzędzie Marszałkowskim w Toruniu dotyczące kwestii wypracowania stanowiska na temat kierunków działań zmierzających do dostosowania dróg na terenie Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Uczestnicy spotkania: Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Pełnomocnik Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Osób Niepełnosprawnych, pracownicy Biura ds. Osób Niepełnosprawnych, Dyrektor Zarządu Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy, przedstawiciele organizacji pozarządowych działający na rzecz osób niepełnosprawnych tj. Oddziału Kujawsko-Pomorskiego Polskiego Związku Głuchych, Okręgu Kujawsko-Pomorskiego Polskiego Związku Niewidomych, Fundacji Aktywnej Rehabilitacji w Bydgoszczy, Centrum Niezależnego Życia w Ciechocinku

Ustalenia ze spotkania:

1. Powstanie dokument wskazujący na standardy jakie należy stosować przy budowie i remoncie dróg wojewódzkich, uwzględniający potrzeby osób niepełnosprawnych z różnymi rodzajami schorzeń.
2. Zostanie powołany zespół doradczy w celu pomocy w realizacji standardów dotyczących dostępności dróg wojewódzkich do potrzeb osób niepełnosprawnych.
3. Wszelkie proponowane rozwiązania w zakresie dostępności dróg wojewódzkich będą konsultowane z organizacjami pozarządowymi oraz Zarządem Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy.
4. Pełnomocnik Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Osób Niepełnosprawnych został zobowiązany przez Marszałka Województwa do kontynuowania spotkań dotyczących dostosowania infrastruktury drogowej oraz przygotowania stosownych zaleceń.
5. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w dostosowaniu dróg, powołany zespół konsultacyjny będzie zapraszany na cykliczne spotkania z Dyrektorem Zarządu Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy celem rozwiązania konkretnych problemów.

30.10.2009r.

Przesłanie przez przedstawicieli grupy osób niewidomych i słabowidzących uwag dotyczących dostosowania dróg wojewódzkich i towarzyszącej im infrastruktury.

28.12.2009r.

Przesłanie przez przedstawicieli grupy osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich uwag dotyczących dostosowania dróg wojewódzkich i towarzyszącej im infrastruktury.

10.02.2010r.

Opracowanie przez Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Osób Niepełnosprawnych wraz z współpracownikami projektu dostosowania dróg województwa kujawsko-pomorskiego i towarzyszącej infrastruktury komunikacyjnej do potrzeb osób niepełnosprawnych.

15.02.2010r.

Przekazanie opracowanych zaleceń do konsultacji do organizacji pozarządowych, Departamentu Infrastruktury, Wydziału Drogownictwa Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu oraz Zarządu Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy

18.02.2010r.

Przesłanie uwag do projektu przez Departament Infrastruktury, Wydział Drogownictwa Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu

24.02.2010r.

Przesłanie przez przedstawicieli grupy osób niepełnosprawnych z dysfunkcją narządu słuchu uwag dotyczących dostosowania dróg wojewódzkich i towarzyszącej im infrastruktury

25.02.2010r.

Spotkanie w siedzibie Polskiego Związku Niewidomych w Bydgoszczy dotyczące opracowanego projektu dostosowania dróg województwa kujawsko-pomorskiego i towarzyszącej infrastruktury komunikacyjnej do potrzeb osób niepełnosprawnych

Uczestnicy spotkania: Pełnomocnik Zarządu ds. Osób Niepełnosprawnych, pracownicy Wydziału ds. Osób Niepełnosprawnych, Dyrektor i Z-ca Dyrektora Zarządu Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy, przedstawiciele organizacji pozarządowych działający na rzecz osób niepełnosprawnych tj. Oddziału Kujawsko-Pomorskiego Polskiego Związku Głuchych, Okręgu Kujawsko-Pomorskiego Polskiego Związku Niewidomych, Fundacji Aktywnej Rehabilitacji w Bydgoszczy,

Ustalenia ze spotkania:

1. Omówiono pierwszą wersję projektu dostosowania dróg województwa kujawsko-pomorskiego i towarzyszącej infrastruktury komunikacyjnej do potrzeb osób niepełnosprawnych.

2. Zobowiązano przedstawicieli PZN do podania informacji na temat średniego czasu przeznaczonego do przejścia osoby niepełnosprawnej przez jednię na przejściu jednopasmowej lub dwupasmowej.
3. Ustalono, że wszelkie uwagi zostaną przesłane drogą elektroniczną do Pełnomocnika Zarządu ds. Osób Niepełnosprawnych w terminie do dnia 1 marca 2010 r.

03.03.2010r.

Przesłanie przez PZN Okręg Kujawsko-Pomorski informacji dotyczącej średniego czasu przeznaczonego do przejścia osoby niepełnosprawnej przez jednię na przejściu jednopasmowej lub dwupasmowej.

08.04.2010r.

Przekazanie organizacjom pozarządowym, Departamentowi Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu oraz Zarządowi Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy do akceptacji ostatecznej wersji projektu pn. „**Zalecenia w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych.**”

09.04.2010r.

Akceptacja projektu przez przedstawicieli grup osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich z zastrzeżeniem, że gdy pozwolą na to uwarunkowania techniczne, wyznaczyć maksymalną wysokość obniżonego krawężnika przy przejściu dla pieszych na poziomie 3 cm.

12.04.2010r.

Akceptacja bez uwag projektu przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy.

13.04.2010r.

Akceptacja bez uwag projektu przez przedstawicieli Oddziału Kujawsko-Pomorskiego Polskiego Związku Głuchych oraz Okręgu Kujawsko-Pomorskiego Polskiego Związku Niewidomych.

maj 2010

Przekazanie materiału do akceptacji Marszałka Województwa

09.06.2010r.

Przekazanie do konsultacji Zarządowi Dróg Wojewódzkich materiału dotyczącego obiegu dokumentacji związanej z odbiorem końcowym inwestycji drogowych.

30.06.2010r.

Kolejne spotkanie w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego, dotyczące opracowanego projektu dostosowania dróg województwa kujawsko-pomorskiego i towarzyszącej infrastruktury komunikacyjnej do potrzeb osób niepełnosprawnych

Uczestnicy spotkania: Pełnomocnik Zarządu ds. Osób Niepełnosprawnych, pracownicy Wydziału ds. Osób Niepełnosprawnych, Z-ca Dyrektora Zarządu Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy, Naczelnik Wydziału Planowania i Rozwoju Sieci Drogowej ZDW w Bydgoszczy.

Ustalenia ze spotkania:

Po wprowadzeniu uzupełnień i zmian, które ustalono podczas spotkania, „Zalecenia w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych” należy wprowadzić do stosowania na mocy uchwały Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Schemat etapów postępowania w sprawie odbioru inwestycji drogowych z uwzględnieniem „Zaleceń w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych”

Odbiór Końcowy przy udziale Pełnomocnika Zarządu ds. Osób Niepełnosprawnych

